

Bokmeldinger

Anne Eriksen 2009. *Museum. En kulturhistorie*. Pax Forlag, 250 sider

Anmeldt av Sigurd Sandmo, Universitetet i Bergen

Merkelig nok har Norge med sine mange hundre museer ikke sett noe forsøk på en samlet museumshistorie siden Haakon Shetelig's *Norske museers historie* fra 1944. Selv om en i noen år har hatt universitetsmiljøer for museologi og museums-kunnskap, har både forskning og undervisning, med noen unntak, orientert seg mot internasjonale forelegg og kilder som har handlet om noe annet: om andre samlinger, utstillinger og museer uten umiddelbare koblinger til dagens norske museumslandskap. Resultatet har blitt en museumsforskning det norske museumsmiljøet i liten grad har opplevd som relevant, og som knapt vises i museumspolitikken og museumsforvaltningens dokumenter.

Det er også, i alle fall for de kulturhistoriske museenes del, en nær sammenheng mellom mangelen på museumshistorisk og museologisk kunnskap. Ikke bare fordi spørsmålet om hva et museum er, kan (men ikke nødvendigvis må) besvares historisk, men mest fordi samlingene er et resultat av skiftende praksiser, verdier, tenkemåter og kunnskapsparadigmer. Å lese egne samlinger innebærer å tenke historisk. Den kritiske museumshistorieskrivningen handler ikke så mye om å forstå hvorfor eller hvordan museene er blitt som de er blitt, men mer om hva museer *er* – og om hva slags fortid som finnes der.

Anne Eriksens *Museum. En kulturhistorie* er et bidrag til en slik historiserende

forståelse av det norske museumsfeltet. Boken har to hoveddeler: I den første presenterer Eriksen en norsk museumshistorie, fra de første kjente samlingene til vårt moderne reformerte museumslandskap. Den andre tar for seg museumsvirksomhetens fire grunnpillarer: samling, bevaring, forskning og formidling.

Ved å følge den bakover i tid, til den ikke lenger finnes, blir den norske museumshistorien for Eriksen en fortelling om brudd, diskontinuitet og annerledeshet – om innsamlings-, utstillings- og forskningspraksiser som bygger på skiftende forestillinger om hva et museum er, og om hva slags kunnskap som skapes der. Samtidig blir samlingspraksisene på tvers av disse mentalitetsendringene en ny form for kontinuitet, med historisk utspring på 1600-tallet. Det er da, om en som Eriksen skal tenke i foucauldianske termer, at ordene og tingene skiller lag. Først da gir det mening å undersøke tingene som om meningen ikke var naturlig og gitt, og å bygge opp samlinger som er noe annet enn skattkamre basert på økonomisk verdi, men som i stedet består av gjenstander med en betydning som kan undersøkes, sammenlignes og diskuteres.

En konsekvens av denne tilnærmingen er ikke overraskende en nyansering av forestillingen om at norske museer har sine historiske røtter i nasjonsbyggingen på 1800-tallet, og at det er disse røttene dagens museer skal fri seg fra. Med referanser til både offentlige museumsdokumenter og museenes egen historieskrivning viser imidlertid Eriksen hvor godt feste denne myten har, og på hvilke måter den representerer en

forenkling. Museer behøver verken å handle om historie eller identitet, og har altså, viser Eriksen, bare gjort det i vel 100 år. Riktignok har friluft- og folkemuseene preget norsk museumstenkning og -utvikling i stor grad og over lang tid, og folkemuseumsparadigmets gjennombrudd i 1800-tallets andre halvdel førte også til endringer i hvordan andre – nye og eldre – museer ble forstått. Fremdeles kan man, ved noen av de museene som ble etablert før dette paradigmeskiftet og som ikke ble omdannet til natur- eller næringshistoriske museer, finne gjenstandsgrupper som har lidd et betydelig meningstap, som for eksempel utstoppete dyr, stuet bort i magasiner, trappehaller og korridorer. De er i dag stumme vitner til folkemuseenes triumf.

Også bokens andre del, om museumsvirksomhet, byr på mange innfallsvinkler til hva et museum er. Sentralt står Beth Lords korte artikkel "Foucault's Museum" (2006), som argumenterer for at museet, med Foucault, ikke behøver å forstås som et uttrykk for dominerende og autoritativ kategorisering og klassifikasjon av verden, men som et heterotop i produktiv forstand, der gjenstander og kunnskap fra ulike tider og verdener samles og settes opp mot hverandre på måter som gjør det mulig å studere nettopp selve klassifikasjonen og kategoriseringen. For Lord synliggjør dermed museet den dyptgripende forskjellen mellom objekter og begrep. Det som kjennetegner museet som heterotop, og som for Lord skiller det fra andre foucauldianske heterotoper som skipet, tempelet eller kirkegården, er at museet både viser frem tingene og de begrepsmessige strukturene – de ordene som brukes for å beskrive dem. Uten denne koblingen av objekter og språk, er en samling bare en samling.

For Eriksen fungerer spesielt Lord, men også andre nye kulturteoretikere, som en

overbygning også når hun skriver om bevaring og formidling. Disse perspektivene gir gjenklang i det norske materialet også, og mest av alt virker de frigjørende i forhold til museene selv; museene handler ikke dypsett om ting, men om representasjon, fortolkning og fremstilling. Slik blir Lords perspektiver fullt ut forenlige med museenes ambisjoner om temabaserte, maktkritiske og problematiserende utstillinger. Dette handler imidlertid ikke om å frigjøre seg fra en museumshistorisk opprinnelse knyttet til nasjonsbygging eller autoritativ klassifikasjon, slik museumsforvaltningen har hatt for vane å forutsette, men om å erkjenne at spillet mellom objekter og fortolkning alltid har et kritisk potensiale. Men om Lord genererer noen interessante refleksjoner om museumsutstillinger, skinner det gjennom i kapittelet om formidling at dette ikke er Eriksens primære interessefelt. Vektleggingen av de nokså generelle teoretiske perspektivene på forholdet mellom gjenstander og fortolkning yter ikke full rettferdighet til de siste årenes oppblomstring av både teori og metode for utstillingsanalyse og sjangerstudier.

Museene skal formidle kunnskap og innsikt. Men hvorfor forsker de da ikke? Spørsmålet er presserende for Eriksen, og sikkert nedslående i sin berettigelse. Boken gir et sammensatt svar, og Eriksen skriver spisst om hvordan sektoren som sådan, mangler en forståelse av hva forskning egentlig er. Først og fremst retter likevel Eriksen fingeren mot en forvaltning som "knapt blir lei av å gjenta" at museene skal være "møteplasser, samfunnsaktører, dialoginstitusjoner" etc. Det brede spekteret av nye oppgaver museene har fått de siste tiårene, handler i all hovedsak om tjenesteyting og formidling, ikke om kunnskap. Lesningene av konsolideringsdoku-

menter fra både museene og forvaltningen munner ut i en besk kritikk av premissene for museumsreformen: hele motivasjonen for reformens ønske om å ”etablere sterkere fagmiljøer” synes ifølge Eriksen å være en styrking av tjenesteytingen og publikumsdialogen: ”Faglig virksomhet har ingen egenverdi utover det som kan bidra til denne tjenesteytende profileringen.”

Innledningsvis skriver Eriksen at ”hensikten med boken er ikke å slå fast hva et museum egentlig er – eller bør være”. Det siste er nok bare en halv sannhet, for boken har sine mange ”bør” og ”burde” – ikke minst står de tett i kapittelet om forskning. *Museum. En kulturhistorie* er en grundig og kritisk studie av det norske museumsfeltet, og fortjener å bli lest både i universitetsmiljøene, i museumsforvaltningen og i sektoren selv.

Jeff Werner 2008. *Medelvägens estetik. Sverigebilder i USA*. Hedemora/Möklinta: Gidlunds förlag, 2008. Bind 1: 460 s. Bind 2: 511 s. Illustrert.

Anmeldt av Sigrid Lien, Universitetet i Bergen.

Sverige – sett med amerikanske øyne

For noen år siden hadde min eldste datter sommerjobb som omviser i Gamle Bergen – et bymuseum som framviser et utsnitt av lokal trearkitektur og tilhørende interiører fra slutten av 1700-tallet og fram til omkring 1930-tallet. Museet har årlig et jevnt tilsig av turister av ulike nasjonaliteter, deriblant mange amerikanere. Og det er som regel dem som står for de mest naive turistblødmene. Fjorårets mest oppsiktsvekkende kom fra en ung amerikaner som etter å ha vandret gjennom de nevnte severdigheter, presterte å stille guiden følgende spørsmål: ”But where do you keep your vikings? Are they in a reservation?”

Da jeg fikk den svenske kunsthistorikeren Jeff Wernes tobindsverk *Medelvägens estetik. Sverigebilder i USA* til anmeldelse, kom jeg til å tenke på denne historien. For i sin studie har Werner nettopp gjort de amerikanske forestillingene om ”de andre”, mer spesifikt representert ved Sverige og svensk kultur, til sitt studieobjekt. Som han selv skriver, var dette arbeidet i utgangspunktet ment som en studie av sentrum- og periferiforhold i kunstverdenen. Men etter hvert utviklet det seg til en undersøkelse av hvordan amerikanere oppfatter svensk visuell kultur i bred forstand. Materialet som behandles spenner fra den tidlige svenske tilstedeværelse som kolonister i USA på 1600-tallet, resepsjonen av svenske kunstnere som var aktive på det amerikanske kontinentet på 1800-tallet, fram mot de store verdensutstillingene på